

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 7, NO 14, STIP, 2022

ГОД. VII, БР. 14
ШТИП, 2022

VOL. VII, NO 14
STIP, 2022

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 7, Бр. 14
Штип, 2022

Vol. 7, No 14
Stip, 2022

PALMK, VOL 7, NO 14, STIP, 2022

DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM22714>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуџа, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip,

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA

Tole Belcev, Goce Delchev University, Macedonia

Nina Daskalovska, Goce Delchev University, Macedonia

Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation

Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation

Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania

Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania

Sunčana Tuksar, University of Pula, Croatia

Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia

Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary

Éva Bús, University of Pannonia, Hungary

Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey

Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland

Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria

Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria

Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India

Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India

Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia

Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia

Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom

Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom

Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia

Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia

Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic

Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic

Regula Busin, Switzerland

Natale Fioretto, University of Perugia, Italy

Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска

Толе Белчев

Нина Даскаловска

Билјана Ивановска

Светлана Јакимовска

Марија Леонтиќ

Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)

Весна Продановска (англиски јазик)

Толе Белчев (руски јазик)

Билјана Ивановска (германски јазик)

Марија Леонтиќ (турски јазик)

Светлана Јакимовска (француски јазик)

Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

п. фах 201

МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochorovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST

EDITORIAL COUNCIL

Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Луси Караниколова-Чочоровска, деканка на Филолошки факултет

FOREWORD

Lusi Karanikolova-Chochorovska, Dean of the Faculty of Philology

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 **Alessandra Rea**

LA LINGUA COME STRUMENTO IDENTITARIO: L'INFLUENZA DELLE
SCELTE LINGUISTICHE SULLA TRASMISSIONE DEGLI STEREOTIPI DI
GENERE

Alessandra Rea

LANGUAGE AS AN IDENTITY TOOL: THE INFLUENCE OF LINGUISTIC
CHOICES ON THE TRANSMISSION OF GENDER STEREOTYPES

27 **Maria Fornari**

GUELFO CIVININI E LA LINGUA GIORNALISTICA ITALIANA: L'ESEMPIO
DI UN REPORTAGE DA BELGRADO DEL 1914

Maria Fornari

GUELFO CIVININI AND THE ITALIAN LANGUAGE OF NEWSPAPERS:
AN EXAMPLE OF A REPORTAGE FROM BELGRADE IN 1914

37 **Edita Fialová**

PRÄPOSITIONALE KOLLOKATIONEN DEUTSCH-TSCHECHISCH. EINE
VERGLEICHENDE KORPUSBASIERTE ANALYSE MIT FOKUS AUF
PRÄPOSITION-NOMEN-VERBINDUNGEN

Edita Fialová

PREPOSITIONAL COLLOCATIONS GERMAN-CZECH. A COMPARATIVE
CORPUS-BASED ANALYSIS WITH FOCUS ON PREPOSITION-NOUN
COLLOCATIONS

47 **Билјана Ивановска, Гзим Хафери**

СИНТАКСИЧКИТЕ ФУНКЦИИ НА ПРИДАВКИТЕ ВО ГЕРМАНСКИОТ
ЈАЗИК ВРЗ ПРИМЕРИ ОД ДНЕВНИОТ ПЕЧАТ

Biljana Ivanovska, Gëzim Xhaferri

THE SYNTACTIC FUNCTION OF ADJECTIVES IN GERMAN LANGUAGE
ON THE EXAMPLES OF DAILY PRESS

57 **Марија Леонтиќ**

СИНТАГМИ СО ГЛАГОЛСКА ИМЕНКА ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК И
НИВНОТО ПРЕДАВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Marija Leontik

WORD GROUPS WITH AN INFINITIVE IN TURKISH LANGUAGE AND
THEIR EQUIVALENCE IN MACEDONIAN LANGUAGE

- 65 Надица Негриевска**
 АНАЛИЗА НА ВРЕМЕНСКАТА ФУНКЦИЈА КАЈ ПРОСТИТЕ ПРЕДЛОЗИ
 ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО
 МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
Nadica Negrievska
 ANALYSIS OF THE TIME FUNCTION IN THE SIMPLE PREPOSITIONS IN
 THE ITALIAN LANGUAGE AND THEIR EQUIVALENTS IN MACEDONIAN
 LANGUAGE
- 77 Rabie Ruşid**
 KUZHEY MAKEDONYA'DA TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK
 ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR
Rabia Ruşid
 PROBLEMS FACED IN TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE
 IN NORTH MACEDONIA

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 87 Milena Z. Škobo, Jovana M. Đukić**
 MANIFESTATIONS OF 'NEW AGE' RELIGIONS IN GATED COMMUNITIES
 OF J. G. BALLARD'S *COCAINE NIGHTS* AND *KINGDOM COME* – AN
 ECOCRITICAL APPROACH
- 101 Rossella Montibeler**
 I SEGNALI NASCOSTI NEGLI INCIPIT DI “IL FU MATTIA PASCAL”, “LA
 COSCIENZA DI ZENO” E “IL LUPO DELLA STEPPA”
Rossella Montibeler
 THE HIDDEN CLUES IN THE INTRODUCTIONS OF “THE LATE MATTIA
 PASCAL”, “ZENO’S CONSCIENCE” AND “STEPPEWOLF”
- 111 Şerife Seher Erol Çalışkan**
 ZONGULDAK EREĞLİ BÖLGESİNDE LAKAP VERME GELENEĞİ
Şerife Seher Erol Çalışkan
 THE TRADITION OF NICKNAMING IN EREĞLİ COUNTRY OF
 ZONGULDAK
- 125 Özlem Altın**
 ABDULLAH TUKAY'IN PATOLOJİK – MARAZİ AŞKLARI ÜZERİNE
 BİRKAÇ SÖZ
Ozlem Altın
 A FEW WORDS ON ABDULLAH TUKAY'S PATHOLOGICAL-MORBID
 LOVES
- 129 Zarko Milenic**
 REMAINS FROM THE ALIENS IN THE NOVEL *ROADSIDE PICNIC* BY A.
 AND B. STRUGATSKY

- 137 Трајче Стојанов**
ДОСТОЕВСКИ ФИЛОСОФ?
Trajche Stojanov
DOSTOEVSKY – A PHILOSOPHER?
- 149 Татјана Вукелич**
ВЛИЈАНИЕ ИВАНА СЕРГЕЕВИЧА ТУРГЕНЕВА НА ПРОЗУ ИОСИПА
КОЗАРЦА
Tatjana Vukelić
THE INFLUENCE OF IVAN SERGEYEVICH TURGENEV ON THE
NARRATIVE OF JOSIP KOZARAC
- 161 Рефиде Шаини**
ДЕЛАТА ОД ТУРСКИ ПОЕТИ ОБЈАВЕНИ ВО МАКЕДОНСКОТО ДЕТСКО
СПИСАНИЕ НА ТУРСКИ ЈАЗИК „БАХЧЕ“
Refide Shaini
THE WORKS OF TURKISH POETS PUBLISHED IN MACEDONIA TURKISH
CHILDREN’S MAGAZINE BAHCE
- 171 Сунчица Трифуновска Јаниќ**
ПРЕВОДИТЕ НА БИБЛИСКИТЕ ТЕКСТОВИ НА МАКЕДОНСКИ
НАРОДЕН ГОВОР ВО XIX ВЕК
Sunchica Trifunovska Janikj
TRANSLATIONS OF THE BIBLE TEXTS OF MACEDONIAN FOLK SPEECH
IN THE XIX CENTURY

КУЛТУРА / CULTURE

- 181 Петар Намичев, Екатерина Намичева-Тодоровска**
БРЕНДИРАЊЕ НА ГРАДОВИТЕ – УЛОГАТА НА СКОПЈЕ ПАЛАТИ
ВО КУЛТУРНОТО БРЕНДИРАЊЕ НА ГРАДОТ ОД ПОЧЕТОКОТ НА XX
ВЕК
Petar Namichev, Ekaterina Namicheva-Todorovska
THE BRANDING OF CITIES – THE ROLE OF SKOPJE PALACES IN THE
CULTURAL BRANDING OF THE CITY FROM THE BEGINNING OF THE
20TH CENTURY
- 191 Ана Јовковска**
ПОТРЕБАТА ОД ФЕМИНИСТИЧКА ПЕРСПЕКТИВА КОН РОДОВАТА
АСИМЕТРИЈА ВО ДОМИНАНТНАТА КУЛТУРНА МАТРИЦА И
МАШКИОТ КАНОН ВО УМЕТНОСТА
Ana Jovkovska
THE NEED OF A FEMINIST PERSPECTIVE ON GENDER ASYMMETRY IN
THE DOMINANT CULTURAL PATTERN AND THE MEN’S CANON IN ART

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 203 Виолета Јанушева, Наташа Зулумовска**
УПОТРЕБАТА НА ФРАЗЕОЛОШКИТЕ ИЗРАЗИ ВО НАСТАВАТА
Violeta Janusheva, Natasha Zulumovska
THE USAGE OF THE PHRASEOLOGICAL EXPRESSIONS IN TEACHING
- 213 Andi Xhaferi**
PHARMACY STUDENTS' ATTITUDES AND EXPERIENCES IN ONLINE
LEARNING DURING GLOBAL PANDEMIC
- 223 Irena Kitanova, Ana Koceva**
DYSLEXIA & LANGUAGE TEACHING
- 231 Jovana Karanikikj Josimovska, Vesna Koceva**
IL TESTO LETTERARIO E LA LETTERATURA NEI MANUALI PER
L'APPRENDIMENTO DELL'ITALIANO LS: ESPERIENZA NEL CONTESTO
UNIVERSITARIO MACEDONE
Jovana Karanikikj Josimovska, Vesna Koceva
THE LITERARY TEXTS IN THE TEXTBOOKS FOR LEARNING ITALIAN
AS FOREIGN LANGUAGE: EXPERIENCE IN THE MACEDONIAN
UNIVERSITY CONTEXT
- 243 Ümit Süleymani**
MAKEDONYA TÜRK YAZARLARININ 8. ve 9. SINIF TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDA BULUNAN HİKÂYELERİNİN KARAKTER EĞİTİMİ
BAKIMINDAN ANALİZİ
Umit Suleyman
THE ANALYSIS OF CHARACTER EDUCATION IN THE STORIES OF
TURKISH AUTHORS IN 8TH AND 9TH CLASS TURKISH COURSE BOOKS
IN MACEDONIA

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 257 Иван Антоновски**
ПИОНЕРСКИ И РЕВОЛУЦИОНЕРЕН ЧЕКОР ВО МАКЕДОНСКОТО
УЧЕБНИКАРСТВО
Ivan Antonovski
A PIONEER AND REVOLUTIONARY STEP IN MACEDONIAN TEXTBOOK
WRITING

ДОДАТОК / APPENDIX

- 268** ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО
СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
- 270** CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ПОТРЕБАТА ОД ФЕМИНИСТИЧКА ПЕРСПЕКТИВА КОН РОДОВАТА АСИМЕТРИЈА ВО ДОМИНАНТНАТА КУЛТУРНА МАТРИЦА И МАШКИОТ КАНОН ВО УМЕТНОСТА

Ана Јовковска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје
ana_jovkovska@yahoo.com

Апстракт: Културната матрица низ којашто се гради ткивото на канонот во уметноста, книжевноста и науката е одраз на родовата нееднаквост во општеството. Низ овој труд ќе се обидеме да ги нотираме тенденциите на родовата асиметрија не само во минатото туку и во денешното современо живеење во кое патријархалниот модел и сексистичката диоптрија сè уште се присутни. Детектирајќи ги бројките на застапеност на жените во уметноста, од една страна, и заклучувајќи ја невидливоста на жените во културната репрезентација, од друга страна, овој труд зборува за неопходноста да се создаде една нова историја на уметноста во која ќе се валоризира женскиот уметнички придонес кој, за жал, сè уште не е доволно видлив во доминантниот машки канон. Нотирајќи го патријархалниот модел во културата и во уметноста, всушност, посочуваме на потенцијалните пунктови на сексизам и дискриминација кои неминовно водат до родова нееднаквост во општеството.

Клучни зборови: *феминизам, род, патријархат, култура, канон, уметност.*

Вовед

Родовата слобода и родовата правда се интегрално поврзани со културните претпоставки во врска со половите, од што произлегува положбата на жените во општеството. На почетокот на овој труд, важно е да направиме дистинкција меѓу поимите *род* и *пол*, меѓу кои често, а погрешно, се става равенство на еднаквост. Полот е биолошка категорија, наспроти родот којшто претставува социјален конструкт. Со конституирањето на родот, наспроти биолошкиот детерминизам, започнува подривањето на патријархатот. Анализирајќи ги причините за отсуството на жените во јавниот сектор, конкретно преку одредени примери во уметноста, филмот, книжевноста и науката, низ овој труд ќе се обидеме да фрлиме нова светлина во родовата критичка теорија и феминистичката културна политика.

Во книгата *Културна политика – класа, род, раса и постмодерниот свет* (Cultural Politics – Class, Gender, Race, and the Postmodern World) од Глен Џордан (Glenn Jordan) и Крис Ведон (Chris Weedon) објавена во 1995 година, во поглавјето *Сексизмот како културна политика* одлично е објаснето како

жените биле поимани во минатото низ перспективата на основачот и првиот претседател на Американската психолошка асоцијација, Стенли Хол (Stanley Hall), кој тоа го сумирал на следниов начин: „Нашето модерно познавање ја претставува жената со карактеристични разлики од мажите во секој орган и ткиво. Таа функционира низ интуицијата и чувствата, стравот, лутината, сожалувањето, љубовта и повеќето други емоции имаат поширок опсег и поголем интензитет. Ако таа ја отфрли својата природна наивност и ако го преземе товарот на свесно раководење со својот живот, веројатно е дека повеќе ќе загуби отколку што ќе добие“. (Хол цитиран од Џордан и Ведон, 1999, стр. 165). Овие потенцирани карактеристики на „женската природа“ ја ставаат жената во улога на Другост наспроти мажот и неговата норма во која жената се смета за различна. Тоа се, всушност, процепите низ кои перфидно се протнува нееднаквоста што води кон полова дискриминација и исклучување на жените од многу области на општествениот живот. Имено, ваквиот сексистички дискурс кој фаворизирајќи ги емоциите смета дека разумот ѝ штети на жената, сведувајќи ја на машина за размножување, односно репродукција, и редуцирајќи ја нејзината биолошка и психолошка градба исклучително на улогите на љубовница, сопруга и мајка, е основа за создавање релации на доминација и субординација. Односите на доминација и потчинување, феминизмот ги става под капата на патријархатот.

Патријархалната култура често пати е (в)градена низ различните клетки на традицијата во општеството. Некогаш е експлицитно изразена, а некогаш перфидно маскирана, но секогаш игра на картата на „природноста“ и „склоноста“. „Склоноста на жените кон домот и мајчинството, на пример, со векови се сметало како инстинктивно, но кон крајот на осумнаесеттиот век Мери Волстонкрафт (Mary Wollstonecraft) ја започнува феминистичката традиција на спорење со биолошките теории за женската природа. Феминистките тврдат дека домаќинството и мајчинството се научени улоги и дека женскоста и машкоста се ефекти на културата, а не на природата. И таму каде што се работи за моќ, како сексуална политика, дефинициите за 'природата' на мажите и жените се постојан извор на борба“. (Џордан и Ведон, 1999, стр. 166). Конзервативните идеи што се провлекувале долго низ минатото и од чишто корени и денес сè уште има траги во различни сфери на општеството, добиле соодветен одговор преку феминизмот како политичко движење коешто се бори за подобрување на положбата на жените во општеството, односно за изедначување на правата на жените со правата на мажите во секое поле од животот. Со други зборови, феминизмот се залага за социјални, економски и политички права на жените и тој има долга и променлива историја, а феминистичката политика секогаш била одговор на реалната положба на жените во општеството.

Феминизмот како одговор на родовите стереотипи

Родовите улоги и родовите идентитети се создаваат низ социјалните конструкти, почнувајќи од семејството, преку образовниот систем, популарната култура, медиумите, филмот, литературата, рекламата и

социјалните мрежи на кои секојдневно сме изложени и вклучени. Низ овие културни практики се формираат родовите стереотипи како една од најконзервативните форми. Често сме изложени на наративот дека жените се „понежниот пол“, дека тие се емотивни, пасивни, ранливи и субмисивни, додека мажите се силни, бескомпромисни, рационални, храбри и независни. Станува збор за „природна“ или „нормална“ женскост и машкост кои ги учат жените дека треба да бидат покорни, а мажите лидери. „Цврстите жени како госпоѓа Тачер или слабите мажи не се нормални. Идеите за жените, според здравиот разум, науката и популарната култура, често опфаќаат противречни својства. Жените истовремено се сексуално пасивни романтични девици и сексуално порочни вамп-жени од порнографијата и проституцијата. Ефектот на таквото стереотипизирање на половите се состоел во ограничување на жените на области кои имаат помалку материјални ресурси и помала моќ за определба и на сопствените животи“ (Џордан и Ведон, 1999, стр. 167). За среќа, конечно се појавува феминистичка реакција на овие симплифицирани и неправедни толкувања на родовите улоги во општеството.

Ставајќи го феминизмот во одреден историски контекст, сосема кусо ќе ги прегледаме неговите почетоци и развојни фази. Раната фаза на феминизмот се препознава многу порано пред тој официјално да се легитимира. Бројни се примерите на жени кои се бореле за својата независност уште во седумнаесеттиот и осумнаесеттиот век, па тука би ги спомнале имињата на писателките и филозофите како Афра Бен (Aphra Behn), Мери Волстонкрафт (Mary Wollstonecraft) и Џејн Остин (Jane Austen) во чии дела се отвораат прашањата за местото на жените во општеството. Првиот бран на феминизмот започнува во годините кога жените од Соединетите Американски Држави ја почнале борбата за право на глас. Годаината кога, всушност, го добиле правото на глас, 1920 година, се зема како период кога завршува првиот бран на феминизмот. Вториот бран на феминизмот е најпознатиот бран и тој започнува кога жените масовно почнуваат да се организираат и да се креваат за целосна еднаквост. Во 1963 година се објавуваат многу важни текстови за женските права и во овој период, прв пат, се употребува терминот *феминистка* и се зборува за идејата на сестринство. Конечно, жените успеваат да се изборат за: правото на еднаква плата за еднаква работа, правото на абортус, достапност на контрацепција и забрана за дискриминација на работното место. Вториот бран на феминизмот, пак, покрај проблематиката за правата, го воведува и прашањето за женската култура и женското писмо во книжевноста, а се основаат и женски студии на факултетите. Третиот бран на феминизмот ги обележува деведесеттите години на 20 век и во него особено е изразена борбата за вклучување на сите раси (црните и белите жени), класи (сиромашните и економски стабилните), сексуални ориентации (хетеросексуалните жени, но и лезбијките, бисексуалките и транс-жените). Четвртиот бран на феминизмот, кој е актуелен и денес, постојано и одново ги преиспитува односите на моќта и контролата, обидувајќи се да фрли нова постфеминистичка светлина во родовата критичка теорија и да креира родово одговорни закони преку феминистичката културна политика.

Имено, како плурално движење кое минало низ разни трансформации, по 1968 година феминистичката културна политика се збогатила со поинакви форми на активизам што биле инспирирани од мировните движења на жените и движењата за заштита на човековата околина. Во овој период медиумите почнуваат да се интересираат за феминистичките дејства и пораки, па, конечно, некои од акциите за родова еднаквост се нашле и на насловните страници на весниците како, на пример, демонстрациите против натпреварите за избор на мис на светот, кампањите за легализација на абортусот и други. „Важноста на културните политики е клучна за феминизмот затоа што во себе ги вклучува борбите околу *значењата*. Современото движење за ослободување на жените, во најголема мера, ја отфрла можноста нашата угнетеност да биде резултат само на природно дадените сексуални разлики или само на економските фактори. Ја истакнавме важноста на свеста, идеологијата, имагинацијата и симболизмот за нашите битки. Дефинициите на женскоста и на машкоста, како и општествените значења на семејниот живот и сексуалната поделба на трудот, се изградени врз оваа основа. Феминизмот го политизирал секојдневниот живот – културата во антрополошка смисла на реалните општествени практики – во дотогаш невиден степен. Феминизмот ги политизирал и разните форми на уметничкиот и имагинативниот израз, што многу добро е познат како култура, преобмислувајќи ги филмот, литературата, театарот и така натаму“.

(Barret цитиран од Џордан и Ведон, 1999, стр. 173).

Имено, во феминистичката културна политика по 1968 година, невидливоста на жените во општеството е една од клучните теми. Отсуството на жените во официјалната историја, во книжевноста и во уметноста станува предмет на сериозна критика. Авторките биле на маргините во уметничките канони, а доминацијата на белите мажи во главната културна матрица е уште еден показател за односите на родова асиметрија во разни социо-политички аспекти. Неопходна била реакција на феминистките кои барале вклучување и признавање на присутноста на жените во доминатните литературни и уметнички традиции. Во таа насока е и ставот на Гризелда Полок (Griselda Pollock) која вели: „Започнавме од премисата дека жените отсекогаш биле вклучени во создавањето на уметноста, но дека историчарите на нашата култура се колебале тоа да го признаат. Нашите истражувања покажуваат дека само во дваесеттиот век, со воспоставувањето на историјата на уметноста како дисциплина што е академски институционализирана, жените-уметници биле системски отстранувани од архивите. Пред овој век има значителна литература за уметничките, а и одредено количество референци за жените во сферата на критиката и модерната уметност. Но, оваа литература конзистентно употребувала една одредена група изрази и вредности што ние, денес, ги означуваме со зборовите „женски стереотип“.

Несомнено, се покажа дека сето она што жените го создале сведочи за еден единствен атрибут, извлечен од полот – женскоста. Ваквото придавање својства на една трајна и непотисната женскост ги оправдува подоцнежните ставови за вродената женска инфериорност во уметностите“.

(Гризелда

Полок цитирана од Џордан и Ведон, 1999, стр. 179). Менувањето на курсот на историјата значело враќање на правдата за жените. За тоа биле потребни длабински истражувања за да се пронајдат загубените истории. Пионерско дело во таа област била книгата *Скриено од историјата (Hidden From History)* на Шејла Роуботам (Sheila Rowbotham) од 1973 година. На ова поле се отвораат прашањата за поделбата на приватната и јавната сфера, во кои жената е премногу присутна или премногу отсутна. Приватното е зоната на домот и семејството, љубовта, односно романсата и интригите, додека јавното е професијата, граѓанските права или целиот корпус на општествено-политичкиот живот.

Реконструкцијата на женските традиции, особено во литературата и во филмот, поинтензивно започнува од крајот на шеесеттите години на дваесеттиот век. Жените отсекогаш биле активни во светот на литературата, но не биле видливи. Некои од жените-авторки на своите текстови и книги се потпишувале со машки псевдоними со што останувале анонимни пред читателската публика. Низ историските напори да им се вратат заслугите на жените кои твореле се создава важна обнова на современи дела на жени во серијата *Модерни класици* на Virago. Друг значаен пример низ којшто се претставуваат забравените жени-авторки е едицијата *Мајки на романот (Mothers of the Novel)* на Дејл Шпендер (Dale Spender). Потребата да се фрли зрак светлина врз жените во доминантните културни традиции придонела за формирање на женските студии како академска дисциплина па, така, од седумдесеттите години на 20 век почнува да се зголемува влијанието на феминистичките перспективи и во академските кругови. Во рамките на катедрите за книжевност почнува да се преиспитува доминантниот машки канон и да се повикува на читање на старите текстови на нов начин, „создавајќи го она што поетот Адриен Рич (*Adrienne Rich*) го нарече 'ре-визија': чин на фрлање на поглед наназад, на гледање на нештата со нов поглед, на влегување во некој стар текст во нова критичка насока. Рич ги поттикнуваше жените да погледнат во книжевноста за да научат како сме живееле, како сме биле наведувани да се замислуваме себе си, како нашиот јазик истовремено и нè заробува во стапица и нè ослободува“ (Rich цитиран од Џепароски, 2007, стр. 192). Навистина, уште една голема стапица е позицијата на жените во историјата на уметноста. Во овој контекст, Џепароски во неговиот зборник по културологија *Аспекти на другоста*, објавен во 2007 година, се повикува на феминистките кои забележале дека „стандардните текстови каков што е *Историјата на уметноста на Џансон (Janson, The History of Art, 1970)* не содржи ни спомен на жени-уметнички. Жените не биле подобро претставени ни во листата на големите композитори, драмски писатели и така натаму.

Книжевноста би можела да се земе како еден забележителен исклучок. Меѓу англиските романсиер(к)и важни позиции заземале сестрите Бронте (Anne, Emily, Charlotte Brontë), Џорџ Елиот (George Eliot) и Џејн Остин (Jane Austen), како и американските Едит Вортон (Edith Wharton) и Гертруда Стајн (Gertrude Stein). Кај поетесите, на Емили Диксон (Emily Dickson), Елизабет Барет Браунинг (Elizabeth Barrett Browning) и Кристина Розети

(Christina Rossetti) секогаш им се давало место во стандардните антологии. Книжевноста им нудела на жените со скромни средства и образование можност за еден вид уметнички дострел што жените ретко го достигнувале во музиката или во визуелните уметности“. (Џепароски, 2007, стр. 194). За овој тип на проблеми пишува и Вирџинија Вулф (Virginia Woolf), за потребата од „сопствена соба“ или свој простор, под што не се подразбира само потребата да се сонува и живее сопствениот сон, слободата да се прави и да се работи тоа што се сака, туку и финансискиот приход и економската независност што занимавањето со уметничкото творештво ќе го направи возможно. Станува збор за независност што на жените би им ја овозможила истата внатрешна слобода што машките писатели ја сметаат за дадена.

Ако ја разгледаме родовата застапеност во филмската уметност, повторно ќе забележиме асиметрија во репрезентацијата на жените. Започнувајќи со раниот период на историјата на филмот, нотираме дека токму пред 1920 година бројот на жени во филмскиот свет бил најголем, но она што е поразително е дека со развојот на оваа гранка, сè повеќе се случува родов дисбаланс. Податоците велат дека „помеѓу 1923 и 1927 година во Холивуд режирале дваесет и шест жени, а помеѓу 1949 и 1979 таа бројка паднала на само седум. Во анализата која ги зафаќа филмовите од 1930 до 1970 година историчарките категоризирале четири доминантни типови на женски улоги (кога е актерството во прашање) – столб на крепост во кои се вбројуваат Дорид Деј и Џули Ендрјус; гламур девојка која ги зафаќа божиците како Мерлин Монро и Марлен Дитрих; емотивна жена – Розалинд Расел и Елизабет Тејлор во *Мачка на лимен покрив*. Во последната категорија им припаѓаат т.н. независни жени, од типот на Кетрин Хепберн, Барбара Стрејсенд и Џејн Фонда. Историјата на американскиот филм покажува дека во 1896 година име кое мора да се знае е Французинката Алис Гај Блаше, за која се смета дека е првата жена режисер. Мери Пикфорд, пак, во 1927 година била единствената жена која учествуваа во основањето на Академијата на филмските науки и уметности“. (Дамчевска, 2013, стр. 52). Но, без ралика дали го анализираме филмот, уметноста, книжевноста или науката, заклучокот до кој доаѓаме е дека постои сериозен проблем на отсуство на жени во овие важни културно-општествени сфери.

Признанието дека жените не биле во можност да ги постигнат успехите на мажите во најголемиот дел од дејностите, подразбира прифаќање на вистината дека жените биле дискриминирани заради општествените и материјалните околности, како и одбивање да се прифати извртениот аргумент за „женската природа“ и полова разлика. Во тој поглед големо е влијанието на есејот на Нохлин *Зошто немало големи уметнички?* (Nochlin, *Why Have There Been No Great Artists?*, 1971) кој се надоврзува на ставовите на „раните феминист(к)и“ како што се Мери Волстонкрафт (Mary Wollstonecraft), Џон Стјуарт Мил (John Stuart Mill), како и на многу авторки како Вирџинија Вулф (Virginia Woolf), Симон де Бовоар (Simone de Beauvoir), Кристина де Пизан (Christine de Pisan) и други. Заклучокот што се носи е дека талентот сам по себе не бил доволен. Сосема е јасно дека има потреба

да се напише скриената историја на жените во којашто нема да изостанува нивниот уметнички труд што во доминантниот канон е невидлив. Во тој контекст Џепароски пишува: „Потрагата по женски Микеланџело успеа да ги додаде кон канонот заборавените уметнички какви што се барокната италијанска сликарка Артемизија Џентилески и членките на Британската кралска академија од осумнаесеттиот век Анџелика Кауфман и Мери Мозер. Тоа доведе и до зголемен академски интерес за некои дотогаш секундарни личности и ги наведе феминистките да посветат поголемо влијание на делата на личностите од дваесеттиот век какви што се Ли Краснер, Агнес Мартин, Пола Модерсон-Бекер, Тина Модоти и Фрида Кало“ (Џепароски, 2007, стр. 196). Ова се само некои од феминистичките придобивки за жените во уметноста, но за жал доминантните канони сè уште се машки.

Во слична насока е елаборирањето на Ана Мартиноска во нејзиниот труд со наслов *Неколку размисли на тема жената и канонот (Кон драмата Блескава љубов на Марија С. К. од Мимиза Ристова)* објавен во книгата *Книжевноста низ критичка визиura* (2021) каде пишува за историјата на Нобеловата награда во корелација со родовата нееднаквост: „Статистиките велат дека помеѓу 1901 и 2013 година Нобеловата награда им била доделена на 44 жени од вкупниот број од 876 добитници или, со оглед на тоа што некои награди се делат помеѓу неколкумина добитници, тоа се 45 награди од вкупно 561 и тоа 15 награди за мир, 12 за литература, 10 за физиологија и медицина, 4 за хемија, 2 за физика и само една за економски науки. Процентуално изразено, тоа изнесува околу 5 % од добитниците или 8 % од вкупниот број на награди“ (Мартиноска, 2021, стр. 45). Ова го реактуелизира прашањето зошто каноните сè уште се машки што, пак, води до размисла за достапноста до образование што жените ја имале во минатото, можностите кои денес ги имаат, вклучително и женските права во чиј корпус влегуваат и правата за споделено родителско отсуство, правото на абортус, нееднаквоста на пазарот на трудот, родовиот јаз во платите и други.

За жал, и денес, во овој современ технолошки свет, жените сè уште се на маргините кога е во прашање науката, уметноста и политиката. Истражувањето коешто го направи *Пина – платформа за истражувачко новинарство и анализи* објавено во февруари 2022 година под наслов *Жените доминираат во науката, но не и на високите позиции на УКИМ* покажува дека перцепцијата во македонското општество е патерналистичка, односно мажот се перципира како татко не само на семејството туку и на државата. Оттаму и сликата во академската средина не е поинаква, па иако жените во науката ги има во поголем број од мажите, тие се недоволно застапени на раководните универзитетски места како продеканки, деканки и ректорки. „Интересен податок од *Ретроспектива 30*, податочен проект за состојбите во високото образование кој го подготви Независниот академски синдикат (НАКС), покажува дека во структурата на Универзитетскиот сенат на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ (УКИМ) жените се застапени со 37,8 %, а во самата Ректорска управа со 24 %. Овој податок, засилен со фактот дека од независноста до денес само една жена, Радомила

Кипријанова, била на раководното место ректор во периодот од 1994-1998 година, покажува негативен тренд во однос на застапеноста на жените во најстариот универзитет во земјава“ (Пина, 2022). Иако и од истражување во Институтот за статистика на УНЕСКО произлегува дека Македонија е на првото или близу првото место во Европа последниве години по процентуалната застапеност на жените во науката со повеќе од 50 %, сепак жените отсутнуваат на највисоките одлучувачки позиции во академската заедница, што покажува дека се неопходни родово одговорни политики и во високото образование. Ако се повикаме и на Стратегијата за родова еднаквост 2021-2026 како еден од владините документи за унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените во општеството, ќе дојдеме до следниве податоци: во 2019 година имало повеќе жени од мажи запишани и дипломирани, 58,85 % дипломирани жени наспроти 41,15 % мажи; од вкупно 204 доктори на науки, 122 биле жени, а бројот на редовни и вонредни професорки (552 и 406 во учебната 2018/2019) е помал од бројот на редовни и вонредни професори (753 и 463). Овие статистички податоци укажуваат дека и во современ контекст, доминантните канони се машки.

Заклучок

Ретроградните тенденции на родова асиметрија во разни аспекти на општеството, коишто влечат корен од патријархалниот модел, заслужуваат остра критика. „Уметноста отворила простор за деконструирање на патријархалната хиерархија заснована на идеалот за жената сведена на нејзините основни репродуктивни моќи, нејзината вкоренетост во домашниот, приватен простор, во семејството како единствен аспект на нејзината реализација“ (Дамчевска, 2013, стр. 35). Анализирајќи ги бројките на застапеноста на жените во уметноста, книженоста, науката и филмот, доаѓаме до заклучок дека од една страна е проблемот на отсуството на жените во јавниот сектор, додека од друга страна е несоодветната репрезентација на жените во културата. Сето ова зборува за неопходноста да се создаде една нова историја на уметноста во која ќе се валоризира женскиот уметнички придонес кој, за жал, сèште не е доволно видлив во доминантниот машки канон, како и за потребата од поинаква репрезентација на жените во современата култура и новите медиуми. проблемот на родовата асиметрија во доминантната културна матрица не е изолиран и тој неминовно се прелева во разни полиња од социо-политичкиот живот. Теоретичарката на културата и феминистката, Светлана Слапшак, укажува на податоците од Организацијата на обединетите нации (ООН) според кои жените на планетата главно не поседуваат земја, но ја обработуваат; немаат капитал, но работат повеќе за помалку пари, особено кога ќе се земе предвид бесплатната работа која во светската историја непогрешно се поистоветува со робовската работа; според бројноста, тие се мнозинство од избирачите, но несоодветно претставени во власта; имаат помал пристап до културните добра, иако ликот на жените во тие области масовно се злоупотребува. (Дамчевска, 2013, стр. 8-9).

Овие фрапантни податоци укажуваат на тоа дека феминистичката

борба е пред нас, а издвојувањето на битките за застапеноста на жените во уметноста и нивната соодветна репрезентација е само еден дел од спектарот на родово сензитивните културни политики кои треба да ја променат реалната состојба во општеството. Посочувајќи ја родовата неправда низ доминантниот уметнички канон, ние, всушност, ги детектираме полињата на кои постои рецидив од патријархатот, како и сè уште присутен сексизам, што пак води до дискриминација и родово нееднаквост во општеството. Конечно, нотирајќи ги аномалиите низ одредени примери од книжевноста, филмот и другите уметнички продукции, всушност, се бориме за креирање на родово одговорни политики кои би донеле законски механизми за зајакнување на позициите на жените во општеството.

Библиографија

- [1] Дамчевска, В. (2013). *Од собата до Холивуд*. Скопје: Зојдер.
- [2] Мартиноска, А. (2021). *Книжевноста низ критичка визиура*. Скопје: Институт за македонска литература.
- [3] Цепароски, И. (2007). *Аспекти на другоста*. Скопје: ЕВРО БАЛКАН Пресс.
- [4] Џордан Г., Ведон К. (2000). *Културна политика – класа, род, раса и постмодерниот свет*. Скопје: Темплум.

*

- <https://pina.mk/5678-zhenite-dominiraat-vo-naukata-no-ne-i-na-visokite-pozitsii-na-ukim/>

Ana Jovkovska

Ss. Cyril and Methodius University, Skopje

The Need of a Feminist Perspective on Gender Asymmetry in the Dominant Cultural Pattern and the Men's Canon in Art

Abstract: The cultural pattern that constructs the fabric of the canon in art, literature and science is a reflection of gender inequality in society. Throughout this paper we will try to note the tendencies of gender asymmetry not only in the past, but also in today's modern life in which the patriarchal model and sexist perception are still present. Detecting the number of women in art on the one hand, and concluding the invisibility of women in the cultural representation on the other, this paper talks about the need to create a new art history in which the female artistic contribution will be valued which, unfortunately, is not yet sufficiently visible in the dominant male canon. Noting the patriarchal model in culture and art, we in fact, indicate the potential points of sexism and discrimination that inevitably lead to gender inequality in society.

Keywords: *feminism; gender; patriarchy; culture; canon; art.*

ГОД. VII
БР. 14

ПАЛИМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VII
NO 14